

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ СПІЛКУВАННЯ

(Вступне слово редакційної колегії)

Шановні колеги!

Надзвичайно складна і суперечлива ситуація, яку сьогодні переживає світова спільнота, вимагає ретельного аналізу глибинної сутності процесів, що відбуваються, причин їх виникнення і можливих шляхів подолання їх деяких негативних наслідків. Множина цих процесів пов'язана з кардинальними змінами в усіх сферах індивідуального і суспільного буття людини. Дійсно, фінансово-економічна криза ще більше чітко висвітлила поширеність таких негативних явищ, як корупція, прагнення особистого збагачення за рахунок обману широких верств населення тощо. Таким чином, нові реалії суспільного життя в постіндустріальному світі, світі глобалізації й високих технологій зумовили кардинальні зміни характеру як сфери матеріального виробництва, так і духовно-культурної сфери, в тому числі зміни цілей і змісту суспільних відносин і навіть міжособистісного спілкування.

Оскільки ж спілкування виступає не тільки ефективним засобом забезпечення успішності спільної діяльності людей, а й однією з життєвих потреб, ситуація, що склалася, вимагає поглибленого дослідження і осмислення сутності та призначення самого феномену спілкування, його особливостей в умовах сучасного етапу розвитку цивілізації та визначальних тенденцій еволюції його цілей, змісту і характеру, які впливатимуть на характер відносин між людьми вже найближчим часом. У справедливості цього твердження ми мали приємну нагоду переконатися завдяки тому широкому інтересу як філософської громадськості, так і творчої та науково-педагогічної інтелігенції і, зокрема, студентства, який був виявлений до змісту першого номеру нового журналу «Філософія спілкування». Це був справжній інтерес, який навіть перевищив наші найоптимістичніші прогнози і сподівання. Він дозволив нам впевнитися у тому, що наше видання є корисним, а принципи редакційної політики правильні.

Широкий спектр проблем спілкування, які піднімали та аналізували автори статей попереднього номеру, спонукав редакційну колегію журналу більш системно і вимогливо підійти до відбору матеріалів для наступних його номерів. При цьому ми керувалися як прагненням представити всю розмаїтість поглядів на природу і сутність спілкування й підходів до його вивчення, так і необхідністю певної систематизації цих уявлень. Водночас редакційна колегія прагнула сприяти підвищенню загального рівня філософської культури матеріалів, які відбираються нею для публікації. Тому ми з великим задоволенням зустрічаємо появу на сторінках цього номеру робіт кількох нових для нас авторів, однак зберігаємо зв'язки і з найбільш цікавими результатами досліджень вчених, які вже виступали в журналі. Таке поєднання також стає одним з принципів редакційної політики. Він відкриває реальну можливість розширити коло питань, які стосуються феномену спілкування, залучити до обговорення цих питань представників різних професійних сфер. Таке залучення є доцільним і корисним, зважаючи на міждисциплінарний характер самого спілкування як предмету дослідження та на його специфічні відмінності, зумовлені особливостями відповідних сфер діяльності учасників спілкування.

Такий принцип має забезпечити як знайомство наших читачів з істотно різними підходами до проблематики людського спілкування, так і можливість поступового формування системної цілісності самої філософії спілкування як важливої й цікавої галузі знань в загальній стрункій структурі філософських наук. Виходячи з цих позицій, вважаємо за необхідне відзначити як позитивний момент появу статті з результатами дослідження гносеологічних аспектів спілкування, яка являє собою логічне продовження і подальший плідний розвиток матеріалу попереднього номера, присвяченого аналізу онтологічного статусу спілкування.

Характерно, що крім традиційної філософської проблематики цей номер журналу містить і результати рефлексії над феноменом спілкування представників інших сфер професійної діяльності. Впевнені, що така їх присутність сприятиме збагаченню загальної палітри уявлень про сутність і значення спілкування, розкриттю

його психологічних і педагогічних аспектів, визначенню шляхів і засобів формування культури спілкування та переконання підрастаючих поколінь у її значущості для особистісного розвитку і життєвого успіху.

Уявляється, що особливій важливості такі роботи набувають у зв'язку з необхідністю рішучих заходів щодо відновлення людяності самого спілкування та прищеплення молоді належної комунікативної культури. І тут істотна роль належить педагогічній теорії та освітній практиці. Адже саме в системі освіти і відбуваються формування і розвиток належних навичок спілкування.

В такому розумінні є надзвичайно цікавими, корисними і актуальними результати дослідження взаємозв'язків між характером міжособистісного спілкування та особливостями розвитку особистості учня чи студента в умовах постіндустріального суспільства. Особливу їх цінність ми вбачаємо у чіткій спрямованості на активний пошук ефективних шляхів, методів і педагогічних технологій, які б забезпечували відповідність цілей, змісту і характеру навчання, виховання і соціалізації молоді та її особистісного розвитку новим суспільним вимогам, що виступають породженням реалій постіндустріального етапу в історії людської цивілізації з його широкою інформатизацією всіх сфер суспільного життя, динамічним характером розвитку та інноваційними підходами до розробки і використання високих технологій.

Своєрідним продовженням цієї тематики можна вважати і статтю, присвячену мистецтву емпатичного спілкування як визначального чинника педагогічної майстерності. В ній детально аналізуються сутність і специфіка емпатичного спілкування, його особливості й місце в системі освіти, роль і значення для забезпечення ефективного навчання та виховання студентів. Акцентовані конкретні проблематичні ситуації і на підставі цього робиться спроба оптимального виходу з умов, що склалися.

Сподіваємось, що нашим читачам буде цікаво ознайомитись також з характерними особливостями педагогічного спілкування в системі професійної підготовки студентів-медиків, оскільки практично кожній людині тією чи іншою мірою доводиться звертатися до лікарів, і, як свідчить життєвий досвід, від характеру спілкування з ними, від їхньої комунікативної культури істотно залежать її самопочуття і стан здоров'я. Тим більш корисним є прагнення автора пов'язати майстерність педагогічного спілкування з проблемами формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців-медиків. Ми впевнені, що увагу читачів приверне і стаття, яка присвячена специфічному питанню культури правового спілкування у демократичному суспільстві.

Сподіваємось, що інтерес з боку фахівців викличуть і результати дослідження психологічних аспектів впливу на людину в системі управлінського спілкування, в яких наводяться результати використання деяких нетрадиційних методів психотерапії, в тому числі нейролінгвістичного програмування, з метою підвищення комунікативної компетенції керівника і таким чином сприяння ефективності спільної діяльності керованих ним людських колективів.

Слід підкреслити, що матеріали цього номеру журналу традиційно готувалися до публікації редакційною колегією на базі кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування», філософії і історії України Національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Як ми вже зазначали раніше, тут активно проводяться наукові дослідження складних і цікавих проблем філософії міжособистісного спілкування та здійснюється підготовка фахівців з філософії спілкування. Ця діяльність спрямована на підвищення професійної компетентності, загальної і професійної культури студентів, зокрема їхньої комунікативної культури. Сьогодні вона набуває виключно важливого значення, оскільки в умовах перманентної суспільно-політичної, соціально-економічної і духовної кризи відновлення людяності у відносинах, зовнішнім проявом яких і виступає спілкування, істотною мірою визначатиме саму можливість подолання розколу і досягнення громадянської злагоди в українському суспільстві. Адже ми впевнені, що лише через спілкування і за його допомогою можна забезпечити соціально-економічне і духовне відродження нашої країни та її подальший сталий розвиток на шляху реалізації інноваційних стратегій.

Разом з тим, для успішного розв'язання цих складних і надзвичайно відповідальних завдань необхідна певна концентрація зусиль провідних як українських, так і іноземних філософів, психологів, педагогів, фахівців з соціальної комунікації, а також політичних і громадянських діячів. Їх інтегральний інтелектуальний потенціал, помножений на чітке відчуття особистої відповідальності за характер і напрями подальшого розвитку нашої країни, здатний активно сприяти формуванню ефективної стратегії цього розвитку та мобілізації народу на її успішну реалізацію. Однак для цього вкрай необхідним уявляється досягнення суспільної злагоди і подолання різноманітних видів розколу, чого можна досягти лише через спілкування та за його допомогою.

Надзвичайна важливість глибокого філософського і конкретно-наукового аналізу проблематики, пов'язаної зі спілкування та системна організація досліджень цього надзвичайно цікавого феномену передбачає необхідність обов'язкового урахування його онтологічних, гносеологічних, аксіологічних, герменевтичних та інших аспектів, розкриття їх глибинних зв'язків зі складною і суперечливою природою самої людини та формами її буття. Особливої актуальності проблеми міжособистісного спілкування набувають сьогодні у зв'язку з тією надзвичайно складною ситуацією, яку ми переживаємо, з масштабами і важливістю завдань, що постають перед країною і суспільством у зв'язку з необхідністю її успішного подолання.

Дійсно, спілкування пов'язано не тільки з природними потребами людей, а й виступає одним із засобів їх задоволення. Самі ж потреби визначаються і задовольняються у складній та суперечливій взаємодії індивідуальних і суспільних інтересів людини, зумовленій суперечністю між її біологічною і суспільною природою. Як свідчать суспільна практика і результати досліджень, підхід до розв'язання цих суперечностей істотною мірою залежить як від успадкованих на генетичному рівні рис і якостей індивіда, так і від його виховання, освіченості і культури. І цей третій, культуротвірний аспект природи людини часто виявляється дійсно визначальним у виборі нею цілей і характеру відносин з іншими людьми та спілкування з ними як зовнішнього прояву цих відносин. Водночас він стає істотним чинником формування характеру індивідуального і суспільного буття людини, її матеріальних і духовних інтересів, її прагнень та ідеалів, її світоглядних позицій і життєвих цінностей.

Зрозуміло, що сучасна людина може належним чином задовольнити свої потреби тільки шляхом власної участі у спільній з іншими людьми діяльності. Така ситуація зумовлює необхідність її спілкування з ними. Цілі ж, зміст і способи здійснення цього спілкування істотно впливають як на формування і особистісний розвиток, так і на суспільну свідомість та культуру. Цей вплив, у свою чергу, відбивається на системі життєвих цінностей та ідеалів. Ось чому феномен людського спілкування незмінно супроводжує процеси суспільного розвитку, перебуваючи у складній і суперечливій взаємодії з ними. Ось чому він стає предметом досліджень не тільки науковців, а й представників літератури і мистецтва.

У відповідності з законом про взаємозалежність між рівнем розвитку продуктивних сил і характером суспільних відносин можна впевнено стверджувати, що характер спілкування як одного з основних проявів суспільних відносин безпосередньо пов'язаний характером суспільного виробництва у самому широкому його розуміння. Дійсно, цей зв'язок зумовлений тим, що характер спілкування визначає психологічний клімат у колективі, формує ставлення людей до виконання своїх виробничих функцій і позначається на якості продукції, тобто товарів чи послуг, необхідних для задоволення людських потреб. Така складна діалектика розглянутих зв'язків, у яких прямо чи опосередковано задіяне спілкування не тільки цілком виправдовує інтерес до нього, а й дає вагомі підстави вважати, що феномен спілкування стає предметом нового перспективного напрямку філософських досліджень.

Ми виходимо з того, що чітка гуманістична спрямованість є глибокою давньою традицією української філософської думки. Саме тому наша з вами, шановні автори і читачі журналу, увага до феномену людського спілкування являє не лише суто академічний інтерес. Вона пов'язана з життєво важливими і актуальними проблемами духовного і культурного відродження нашої рідної України, відновлення людяності та

добррозичливості у міжособистісних відносинах і стосунках. Адже саме до цього закликали Григорій Сковорода і Петро Могила, Феофан Прокопович і Панфіл Юркевич, Іван Франко і Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш і Михайло Драгоманов, інші наші славетні попередники.

Разом з тим ми добре усвідомлюємо, що українська філософія розвивається у загальному річищі світової філософської думки. Тому наші сторінки лишаються відкритими для представників різних філософських шкіл Росії, Східної і Західної Європи, Америки, Азії й Африки. Велику увагу ми приділяємо співробітництву, спілкуванню з кафедрами ЮНЕСКО інших країн і перш за все з тими, з якими у нас дружні стосунки. У цьому номері пропонується матеріал про Німецьке відділення «Права людини та культури» європейської кафедри ЮНЕСКО з філософії у Парижі, котре у 2003р. було засноване при Бременському університеті (ФРН), яку очолює відомий німецький вчений Ганс-Йорг Зандкюлер. Головними критеріями відбору матеріалу будуть лише його значущість, філософська культура та відповідність проголошеній загальній спрямованості тематики журналу. Ми сподіваємось, що глибокий філософський аналіз феномену людського спілкування та різних його аспектів, вільний і неупереджений обмін думками і поглядами сприятиме більш чіткому розумінню його сутності та визначенню доцільних шляхів і засобів підвищення його ефективності, повернення йому людяності і статусу однієї з важливих життєвих цінностей. Цей аналіз дійсно допоміг би практиці виховання культури спілкування у підростаючих поколіннях, розвитку у них логіки та етики спілкування.

Адже ефективно розв'язання цих завдань набуває сьогодні характеру однієї з важливих національних проблем, оскільки рівень духовності та відповідна манера спілкування, особливо у молодіжному середовищі, викликають серйозну тривогу педагогів і всієї мислячої небайжужої громадськості. Уявляється цілком зрозумілим, що успішне подолання цієї ситуації вимагає чіткої стратегії узгоджених дій влади, працівників освітньої системи, політичних і громадських діячів, засобів масової інформації, церкви тощо. Така стратегія вимагає наявності чіткості цілей і напрямів діяльності, які можуть бути визначені лише на основі розуміння сутності самої проблеми. А це неможливо без глибокого філософського осмислення природи феномену спілкування, причин його еволюції та можливих шляхів цілеспрямованого трансформування відповідно до нових суспільних потреб, характерних особливостей сьогодення та одвічних загальнолюдських цінностей та ідеалів.

Ми впевнені, що цілеспрямована діяльність журналу, його авторів і редакційної колегії активно сприятиме виправленню тих вад, що виникли в суспільній свідомості й знайшли відображення в характері відносин між людьми, у змісті й характері міжособистісного спілкування. Особливу надію ми покладаємо на зміцнення співпраці філософів, психологів і педагогів, спрямованої на подальший розвиток розуміння сутності феномену спілкування та на формування і прищеплення нашій молоді належної культури спілкування.

*В. Г. Кремень, голова координаційної ради,
С.О. Завстний, головний редактор журналу,
О.С. Пономарьов, відповідальний секретар
редакційної колегії*